KVINNOKARTA

Guide bland kvinnliga avtryck i Östersund

Vendela Smiths lager, Storgatan 23

Frida Backman, Västra station

Lina Eriksson, Rådhusgatan 30
(Lina i Lycktorpet)

Lisa i Borgen, Storgatan 36

Meja

Förening för kvinnohistoria och genusforskning

DEA
FÖRENINGEN
FÖR KVINNOHISTORISKT
MUSEUM

Ladda kartan till mobilen eller skriv ut på papper.
www.mejaforening.se
Uppdaterad 20150604

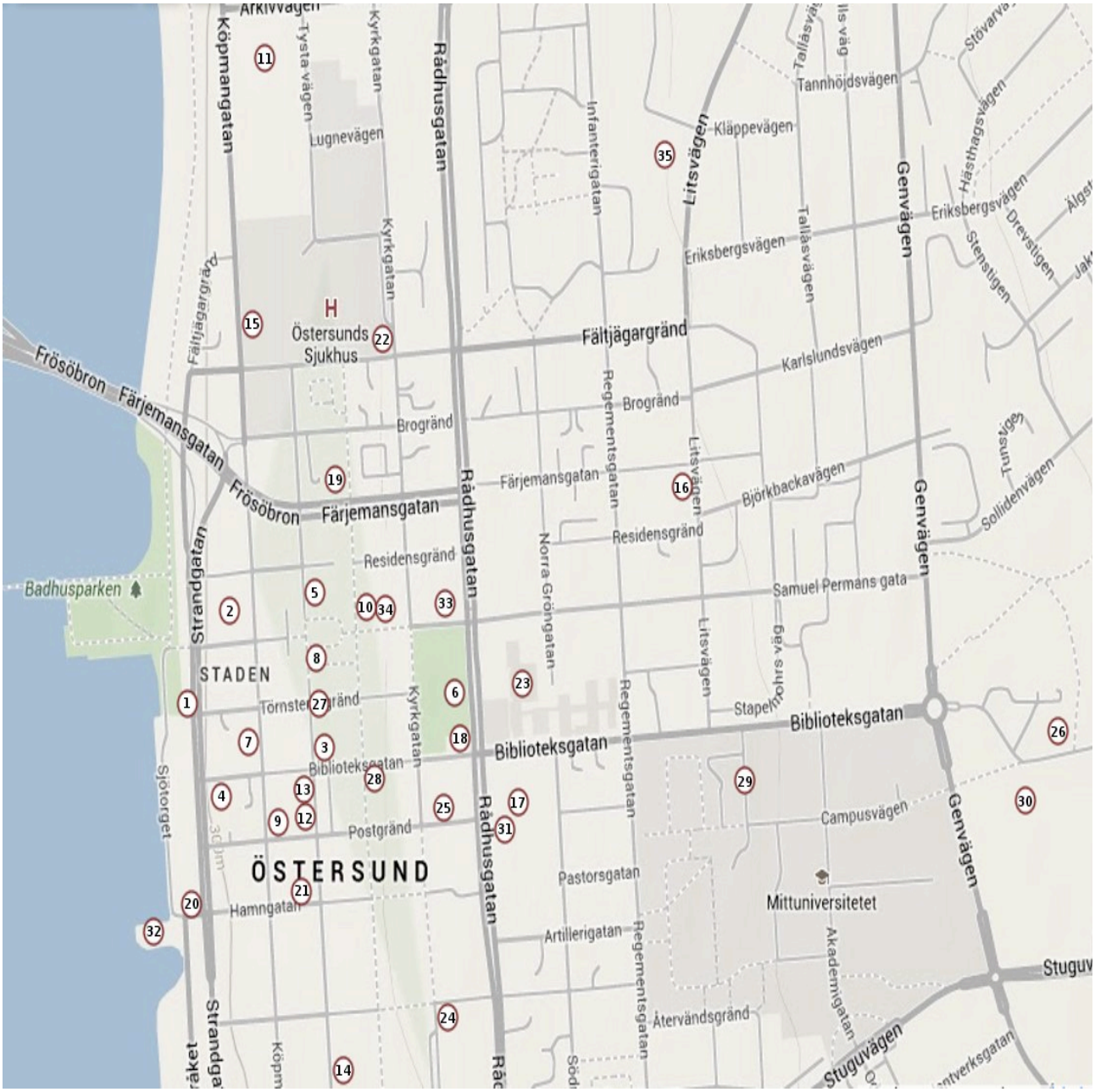

Kvinnokarta med kvinnohistoriska minnesmärken och platser.
Framtagen av Meja, förening för kvinnohistoria och genusforskning.

1	Västra Station	Frida Backman 1891-1963	**Frida Backman** föddes 1891. Hon tjänstgjorde först som platsvakt vid Tängs station efter Storlienbanan. Genomgick tågklarerarekurs och anställdes 1947 som Sveriges första kvinnliga ”stins” vid Västra station. Kvinnorna fick på den tiden inte använda titeln stins – det var förbehållet männen. Kvinnorna kallades platsvakter. Stationsbyggnaden revs 1972 och var byggd i samma stil som förrådet som finns kvar.
2	Residenset	Hanna Sparre 1836-1912	Landshövdingefrun **Hanna Sparre** tog 1902 initiativ till bildandet av Stiftelsen Pauvres Honteux som fortfarande är verksam. Om Hanna Sparre skrev Idun 1897 ”Med ädel karaktär förenar friherrinnan Sparre ett flärdlöst och vänfast väsen och är ett mönster som maka och moder.”

2		Ellen Widén 1866-1944	**Ellen Widén** (f. Murray) var gift med Johan Widén som var landshövding i Jämtland åren 1906 – 1923. Hon var initiativtagare till Jämtslöjd (1908) och engagerad i olika föreningar – såväl filantropiska som kulturella. Tillsammans med fornminnesföreningen lade hon grunden till friluftsmuseet Jamtli och det var hon som tog hand om den i dag så kända Överhogdalsbonaden och tvättade den i sitt badkar på residenset.
2		Hanna Rydh 1891-1964	**Hanna Rydh**, gift med landshövding Mortimer Munck af Rosenschöld, gjorde under åren 1931 till 1938 stora insatser för länets kulturarv och då främst Jamtli. Hon kandiderade även att som första kvinna i Sverige efterträda sin man som landshövding, då denne gick i ålderspension 1938. Det var ej genomförbart. Hon disputerade som första kvinna i Sverige i arkeologi.
3	Storgatan 23	Wendela Smith 1855 - 1946	En av Östersunds driftiga damer var **Wendela Smith**. Hon var gift med köpmannen Diderik Cappelen Smith. Han avled 1887 i lunginflammation som han ådragit sig när han hjälpte till att släcka en eldsvåda i staden. Änkan Wendela Smith blev ensam med fem barn och väntade det sjätte, men som änka och därmed myndig drev hon rörelsen vidare med den otroliga energi hon var utrustad med. Inne på gården kan man se huset där hon hade sitt varulager.
4	Strandgatan 14	Anna Nicolina Theresia Johansson 1897- 1953	Detta vackra jugendhus uppfördes 1900. 1913 kom **Anna Nicolina Theresia Johansson** hit som hembiträde, våldtogs av ägaren och pressade pengar av honom. Han emigrerade sedan till Amerika. Hon blev efter detta Sveriges genom tiderna mest framgångsrika sol-och-vårare: 1,5 miljoner (i nutida penningvärde 60 miljoner). Fem års fängelse avtjänade hon i Växjö.
5	Storsjöteatern Stortorget	Gustafva Borg (Madam Borg) 1810-1876	**Madam Borg** bedrev handel och värdshusrörelse. Hon var ett affärsgeni. Efter sitt andra giftermål lät hon maken sköta affärsrörelsen. Själv skötte hon krogen. Hon ansökte på 1860-talet om att få anordna baler och danstillställningar för allmänheten men detta avslogs då det medförde bråk, stoj och osedlighet. Under samma tidsperiod ansökte madam Borg om att få bygga en teatersalong, även detta avslogs. Då ansökte hon om att få bygga en lagerlokal till sin rörelse. Detta godkändes och i den lagerlokalen inredde madam Borg en teatersalong. Den låg i samma kvarter som Storsjöteatern nu ligger.
6	Kyrkogården vid Gamla kyrkan	Inga Fjellman 1787-1842	**Inga Fjellman** var maka till Eric Fjellman, som bedrev färgerirörelse på Köpmangatan 30. 1833 drabbas Östersund av en smittkoppsepidemi och Eric dör endast 37 år gammal. Änkan Inga, nu myndig, driver rörelsen vidare och omnämns som en av stadens driftigaste kvinnor. Hennes gravsten står nära Gamla kyrkans södra vägg.

7	Köpmangatan 30	Brita Fjellman 1826-1904	**Brita Fjellman** var gift med Eric och Inga Fjellmans son Anders Petter. Han blev en mycket framstående man inom staden och fortsatte att driva färgeriet fram till 1877. Brita skötte det stora huset och hade därutöver en ambition att få sina döttrar fint gifta. Brita begravs i det Fjellmanska gravkoret på norra begravningsplatsen. I gravkoret finns två mindre kistor och i mitten en stor som är nästa dubbelt så bred som de andras. Brita har av en samtida betecknats som ”ett enormt tjockt fruntimmer”.
8	Stortorget 6	Elisabeth Margareta Floor 1753-1829	År 1800 köpte **mamsell Floor** detta hus, som nu är ett av Östersunds äldsta bevarade. Hon köpte och sålde fastigheter och fick med tiden ihop en ansenlig förmögenhet. Under åren 1792-1802 var hon husföreståndare på Kungsgården på Frösön hos kapten Göran Gustav Hjerta. Mamsell Floor var dotter till bruksinspektör Anders Floor vid Huså koppargruva.
9	Postgränd 5	Anna-bageriet	Anna-bageriet fanns redan på 1870-talet, men på annan plats och flyttade sedan hit. Här på Postgränd kunde man fram till 1972 köpa småkakor. Sedan öppnades restaurang Brunkullan av Anita Gulliksson, mor till Fia Gulliksson, känd från matprogram i radio. Restaurangen anses vara förebild till Eva Swedenmarks och Annika Wennströms romanserie med bär i titeln, tex *Vinbär och Vemod.*
10	Swedbank, Stortorget Rådhusgatan 30	Lina Eriksson Lina i Lycktorpet 1894-1989	På Sparbankshuset sitter fyra ansiktsskulpturer; en jämtländsk bonde och hans hustru samt en samisk man och hans hustru. Skulpturerna är utförda av **Lina Eriksson (Lina i Lycktorpet),** född i ett torp utanför Hammerdal. Hon började att snida med sin vallkniv när hon som ung arbetade som vallpiga. Hon snidade hellre än hon stickade strumpor. Efter arbete på Jämtslöjd kom hon som lärling till Gusta Stenförädling i Brunflo. Som enda kvinna bland 300 män byggde ledningen ett tält av wellpapp runt Lina, vilket hon ganska snart avlägsnade. Hon kom så småningom till Stockholm där hon fick möjlighet att börja på Konstfack med inriktning keramik och skulptur. På Rådhusgatan 30 finns Linas relief, ovanför porten, i form av en man i profil och två hästar.
11	Norra Begravnings-platsen Residenset Gröngatan 16	Maria Wrangel 1861-1923	**Maria Wrangel** var dotter till landshövdingen i Jämtland, Johan Gustaf Asplund. Hon blev en etablerad konstnär och musiker. Gifte sig med greve Fredrik Ulrik Wrangel af Sauss och bosatte sig i Paris. Efter en societetsskandal orsakad av hennes man, återvände Maria Wrangel till Östersund där hon bosatte sig hos sin syster och hennes man på Gröngatan 16. Det huset är numera rivet. Hon engagerade sig i Jämtslöjd och komponerade mönster för textil och konstsmide. Maria Wrangel är begravd i Asplunds familjegrav på Norra begravningsplatsen.
12	Storgatan 36	Elisabet Genberg (Lisa i Borgen) 1815-1895	**Elisabet Genberg (Lisa i Borgen)** var en kraftfull och energisk kvinna. Hon gifte sig med Erik Jönsson från Borgen i Oviken och de bosatte sig på hans föräldragård, därav namnet Lisa i Borgen. Efter makens död sålde Elisabet gården och bosatte sig i Östersund. Hon var då 59

	Lokstallarna söder om centralstationen		år. Gården var belägen på nuvarande Storgatan 36. Där öppnade hon ett inkvarteringsställe som blev livligt frekventerat av främst landsortsbor som kom till staden i olika ärenden. Vid 69 års ålder sålde hon gården och bosatte sig i Lugnvik som tillhörde Ås socken. Där anlade hon ett tegelbruk nere vid Storsjön. Teglet i de gamla lokstallarna kom från hennes tegelbruk.
13	Storgatan 34	Maria Helin 1854-1906	**Anna Maria Albertina Helin** kom från Västerås till Östersund 1880 och övertog en rätt att sälja kaffe. Sedan bedrev hon kaféer och butiker, på Storgatan 23, 34 och 38 samt på Prästgatan 45. År 1893 bildade en grupp köpmän ett bolag vars syfte var att fånga Storsjöodjuret. En av initiativtagarna och enda kvinna var Maria Helin. Hon var bolagets kassör och bidrog själv frikostigt till att täcka kostnaderna. En annan bidragsgivare var Oskar II. 1898 gifte hon sig med 27-årige Erik Lönnborg.
14	Storgatan 49	Carolina Westberg 1818-1914	**Anna Carolina Westberg** började sitt arbetsliv som piga i olika familjer. 1850 ansökte hon om och beviljades tillstånd för ljusstöpning. Som ”ogift och värnlös” ville hon ”skaffa sig ett framtida behov av ett laga försvar”. Det gick nog bra för hon köpte och sålde fastigheter, bedrev handel och värdshusrörelse och bröt till och med en väg. Här låg en fastighet som hon ägde men som brann ner 1884.
15	Köpmangatan 5	Märta Beda Edvall	1894 kom **Märta Beda Edvall** till Östersund med tre barn att ensam försörja. Hon dömdes 1896 för att ha vistats i staden utan nyttig sysselsättning och för att ha strukit omkring med olika män. Hon tog strid för sin heder och lämnade in en protestskrivelse. Om Märta Edvall och många andra kvinnor har Karin Tegenborg-Falkdalen skrivit i rapporten *Våra medsystrar som bo på lifvets skuggsida: Om marginaliserade människor på platser i Östersunds utkanter vid förra sekelskiftet.* Finns på arkivet. Här låg på den tiden den norra infarten till Östersund.
16	Litsvägen 12	Småskole-seminariet	1872 startade ett småskolelärarinneseminarium på Prästgatan 18 med 12 elever och fyra månaders utbildning. 1889 kom det första reglementet. Efter flera flyttningar kom seminariet till Litsvägen 12, med sex lärosalar och tvåårig utbildning. Det lades ner 1933.
17	Biblioteket-Rådhuset	Flickskolan	Här låg fram till 1970-talet flickskolan. Den startade 1884 och utbildningen var sjuårig. 1927 fick flickor rätt att gå i statligt gymnasium. Flest elever hade skolan 1957, 437 stycken. Sista klassen gick ut 1967och byggnaden revs.
18	Stadsmuseet Biblioteks-gatan 17	Elin Kardell 1887-1964	**Elin Kardell** blev efter en del överklaganden bibliotekets första kvinnliga bibliotekarie 1920. Hon efterträdde då sin far, som förestod biblioteket på Frösön när det flyttades till Östersund 1912. Elin hjälpte till med flytten och arbetade på den modernisering av biblioteket som skedde efteråt. 1926 gifte hon sig och flyttade till Amerika.
19	Prästgatan 12	Ida Margareta Larsson 1892-1979	**Ida Larsson** bodde på övervåningen i huset på Prästgatan 12. På nedervåningen hade fadern Per Larsson både ett snickeri och en begravningsbyrå. 1905 fick Ida en dagbok

			i julklapp och den skriver hon i nästan varje dag om saker hon är med om. Dagboken finns bevarad på landsarkivet och utgör grund för en karta över staden som den skulle ha sett ut 1905. Ida blev sedan lärare och tjänstgjorde på flera platser i Jämtland.

Skulpturer och annan konst av kvinnliga konstnärer

20	Storsjöhyttan hamnen	Kvinnliga glasblåsare	Glashyttan i det gamla elverket drivs sedan 1995 av **Nilla Eneroth, Ulla Gustafsson** och **Anna-Lena Kauppi**. Här formar och blåser de glas inför öppna dörrar sex dagar i veckan.
21	Drejeriet Hamngatan 7		Här arbetar tolv keramiker, varav nio är kvinnor. En av dem är **Gunhild Åkerblom**, se lasarettet.
22	Lasarettet	Ilona Benczédi Nilla Eneroth Agneta Grut Gunhild Åkerblom	**Ilona Benczédi** f. 1948 kallar sin relief på fasaden vid entrén för *Hel igen.* Hon utbildades till skulptör i Ungern och var under många år verksam i Östersund. Inne i byggnaden finns *Bara en skur* av **Nilla Eneroth,** född i Växjö men verksam i Östersund. **Agneta Grut,** 1917-2008, ledde grupparbetet med *Vår lilla stad.* Korsstygn och ryateknik. **Gunhild Åkerblom** f. 1960 *Pussel*, en fris i handgjort stengodskakel i kombination med kakel från Höganäs, en lek med det kinesiska tanagrampusslet.
23	Wargentin-skolan Rådhusgatan	Bodil Malmsten	Från Centralstationen och hit till Högre allmänna läroverket, numera Wargentinskolan, gick, eller sprang, författaren **Bodil Malmsten,** f.1944**,** på 50-talet. Hon kom med rälsbuss från Bjärme där hon växte upp hos sin morfar och mormor. Detta skildrar hon i *Mitt första liv,* som kom 2004. Hon blev hedersdoktor vid Mittuniversitetet 2006.
24	Kyrkgatan – Thomégränd	Madeleine Heldorsson	Vid sekelskiftet fanns här i närheten ett hovslageri och stall. Detta inspirerade **Madeleine Heldorsson**, f.1941, när hon skulpterade *Nordsvensk med hovslagare* av två granitblock. Invigdes 1986, när Östersund fyllde 200 år.
25	Gamla skolan Postgränd17	Kerstin Öhlin-Leionklou	1963 kom silversmed **Kerstin Öhlin-Leionklou,** f.1937, till Östersund och öppnade verkstad i staden. Hennes arbeten i silver finns bland annat i många kyrkor.
26	Försäkrings-kassan	Elli Hemberg	**Elli Hemberg,** 1896-1994, född i Skövde. *Vågen slår över* är från 1984 och gjord i rostfritt stål.
27	Utgår		Ingrid Roth har flyttat sin ateljé till Aspåsnäset.
28	Stjärntorget Biblioteksgatan-Prästgatan	Ann-Margret f.1941 Viveca Seldahl 1944-2001 Kim Anderzon 1943-2014	Utanför biografen har tre kvinnor från Jämtland fått sina namn i en stjärna. **Ann-Margret** (Olsson) kommer från Valsjöbyn i norra Jämtland, **Viveca Seldahl** från östra Jämtland medan **Kim Anderzon** är född och uppvuxen i Östersund, men flyttade till Stockholm. Hon medverkade flera år i sommarteatern vid Döda Fallet i Ragunda och var vice president i Republiken Jämtland.
29	Campus Akademigatan	Klara Kristalova	**Klara Kristalova,** f. 1967 i Prag, gick Kungliga Konsthögskolan 1988-94. Skulpturgruppen på Campus består av fyra olika delar.

30	Polishuset Fyrvallavägen	Elisabeth Henriksson	*Living together*, en glasvägg av laminerat glas med screentryck. Konstverket syns genom fönstret till restaurangen. **Elisabeth Henriksson** är född 1975.
31	Östersunds bibliotek Rådhusgatan	Afrodite	Kärlekens gudinna föddes ur havets skum. Det händer ibland på våren att hon här badar i skum. Skulptur från 1956 av Olof Ahlberg visar den tidens ideala kvinnofigur.
32	Hamnen	Anette Olsson	*Hjärtat av guld* uppförd 2005 är av rostfritt stål och lyser på kvällen. Sex meter hög. **Anette Olsson** f. 1971 är utbildad glasblåsare.
33	Gamla tingshuset	Justitia	Rättvisans beskyddare är Justitia. Hon bär en våg (rättvisan) och ett svärd (makten). Skulpturen skapad av Knut Andersson.
34	Storsjöteatern	Gabriella Öhnstad	Genom fönstret vid Storsjöteaterns entré kan man se *Trädet* skapad 1974 av **Gabriella Öhnstad** f. 1934. De hundratals blommorna är olika och det finns också ett fågelpar med bo.
35	Infanteri-vägen Förskolan	Ingela Palmerts Måd Demår	Ovanför ingångarna till husen finns *Draklek* -färgglada drakar i plåt. **Ingela Palmerts** f. 1941, bor och verksam i Göteborg. Hästen *Hemlis* finns på gården och går att rida på. Skulptören och sångerskan **Måd Demår** f. 1969 är bosatt i Gremmelgård ett par mil utanför Östersund.